

สังคมศึกษา

ศาสนา และวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

คณะผู้เรียบเรียง

ผศ.ดร.จิตติรัตน์ ปั้นบำรุงกิจ
ผศ.สุภาพรณ พวงจันทเพชร
ศรียา เนตรน้อย

คณะผู้ตรวจ

บุญเลิศ สุ่มประเสริฐ
รศ.ดร.ลำราญ ผลดี
ผศ.ดร.วินัยธร วิชัยดิษฐ์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.พิชาติ แก้วพวง

สสส.
บริษัท สสส. จำกัด (มหาชน)
เลขที่ ๑๑๑ ถนนสุขุมวิท แขวงคลองเตย เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๑๐

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย

บริษัท สสส. จำกัด (มหาชน) (สสส.) จำกัด
๑๕๑๘/๗ ถนนประชาชื่น แขวงวงศ์สว่าง เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ ๑๐๘๐๐
โทรศัพท์ : ๐-๒๕๕๘-๗๗๗๗๗, ๐-๒๕๕๖-๐๙๔๔๔, ๐-๒๕๕๗-๙๙๓๒๒-๒๒๖
โทรสาร : ๐-๒๐๔๔-๔๔๗๒
E-mail : ssr1081009@yahoo.com

พิมพ์ครั้งที่ ๑
สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ISBN 978-616-7768-94-6
ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗

คำชี้แจงการใช้สื่อการเรียนรู้

องค์ประกอบต่าง ๆ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้
และตัวชี้วัด

มาตรฐานการเรียนรู้และ
ตัวชี้วัดที่สอดคล้องและ
ครอบคลุมตามหลักสูตร

สาระสำคัญ

สรุปใจความสำคัญของ
เนื้อหาที่ทำให้ผู้เรียน
เข้าใจง่าย

แผนผังสาระการเรียนรู้

เน้นให้ผู้เรียนเห็นภาพรวม
ของเนื้อหาในแต่ละหน่วย

สรุปท้ายหน่วย

เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจและเห็นความลึกลับของเนื้อหาที่ได้เรียนรู้มาในแต่ละหน่วย

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

เป็นกิจกรรมที่เน้นให้
ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจน
เกิดทักษะการคิดขั้นสูง
ด้วยการวิเคราะห์และ
ประเมินความเข้าใจของ
ผู้เรียนให้สอดคล้องกับ
เนื้อหาในแต่ละเรื่อง

หน้านำเข้าสู่บทเรียน

ใช้สถานการณ์และภาพกระตุ้น
ให้ผู้เรียนสนใจใคร่รู้ก่อนเริ่ม
บทเรียน

๑. พุทธสาวก : สามเณรบัณฑิต

พุทธสาวก หมายถึงผู้สืบทอดคำสั่งสอนและ
ประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างและคำสอนของ
พระพุทธเจ้า พุทธสาวกที่ควรเรียนรู้นี้มี 2 คือ

สามเณรบวชิต

สามเณรบวชิต เดิมชื่อว่า “บิณฑิต” เกิดในตระกูลที่มีฐานะดีมี
ทรัพย์สงฆ์จึงมาบวชเป็นภิกษุไปถูก (ผู้อุปถัมภ์และบำรุงพระพุทธสงฆ์) บิณฑิต
เป็นเด็กฉลาด เมื่ออายุ ๗ ขวบ ได้บวชเป็นสามเณรโดยมีพระสาวกผู้ใหญ่เป็น
ผู้บวชให้

จัดตั้ง มณฑลสงฆ์ขึ้นเป็น
ภิกษุสงฆ์ต่อไป

คำถามสำคัญ

เป็นคำถามภาพรวมเนื้อหา
ของเรื่องเพื่อกระตุ้นความคิด
ของผู้เรียน

กิจกรรมบูรณาการสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

- **ชื่อกิจกรรม**
 - **แนวคิดทำบุญ ตามวิถีชาวพุทธ**
 - **ขั้นตอนการจัดกิจกรรม**
 ๑. ครูจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนโดยพาเด็กไปเรียน
เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดใกล้โรงเรียน
 ๒. ครูนำนักเรียนร่วมกันถวายสิ่งของทางพระพุทธศาสนา จากสิ่งที่รับพระและ

**กิจกรรมบูรณาการ
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน**

เป็นกิจกรรมสรุปรวบยอด
ประจำหน่วยการเรียนรู้ โดย
บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้
ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจนเกิด
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน
ตามหลักสูตร

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ป.๑ จัดทำขึ้นตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูและนักเรียนได้ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีคุณภาพ และเกิดประสิทธิภาพอย่างหลากหลาย

เนื้อหาสาระของหนังสือเรียนเล่มนี้ แบ่งเป็น ๕ สาระ ได้แก่

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

โดยเนื้อหาสาระเหล่านี้มีเนื้อหามุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในสังคม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทันและรอบด้าน มีความศรัทธาต่อศาสนาและวัฒนธรรม รักและภูมิใจในความเป็นชาติไทย และความเป็นสากลของประเทศเพื่อนบ้าน ปลุกฝังและบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรมที่ดีให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองดีของประเทศอย่างมีคุณภาพ

บริษัท สร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้ (สสร.) จำกัด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเรียนเล่มนี้จะช่วยให้ครูและนักเรียนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตรงตามเจตนารมณ์ที่มุ่งหวัง และได้รับประโยชน์เป็นพื้นฐานหรือแนวทางการต่อยอดองค์ความรู้ เพื่อสร้างเป็นความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนได้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

บริษัท สร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้ (สสร.) จำกัด

สารบัญ

หน้า

• สารศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

พระพุทธ

๑

๑. พุทธประวัติ

๒

๒. ชาดก

๕

๓. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

พระธรรม

๑๓

๑. ศรัทธาพระรัตนตรัย

๑๔

๒. โอวาท ๓

๑๖

๓. พุทธศาสนสุภาษิต

๒๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

พระสงฆ์

๒๙

๑. พุทธสาวก : สามเณรบัณฑิต

๓๐

๒. พุทธศาสนิกชนตัวอย่าง

๓๒

๓. หน้าที่ชาวพุทธ

๓๕

• สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

ครอบครัวของเรา

๔๑

๑. โครงสร้างและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

๔๒

๒. บทบาทหน้าที่และสิทธิของสมาชิกในครอบครัว

๔๕

๓. การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว

๔๗

๔. ประชาธิปไตยในครอบครัว

๔๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

โรงเรียนของฉัน

๕๓

๑. โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในโรงเรียน

๕๔

๒. สิทธิของสมาชิกในโรงเรียน

๕๖

๓. เด็กดีของโรงเรียน

๕๘

๔. ประชาธิปไตยในโรงเรียน

๖๐

๕. ความสามารถและความดีของตนเองและผู้อื่น

๖๑

• สารเศรษฐศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

การใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวัน

๖๗

๑. สินค้าและบริการที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
๒. การใช้จ่ายเงิน
๓. การออมเงิน

๖๘

๗/๓

๗/๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

ทำงาน หายรายได้

๗๙

๑. การทำงาน
๒. การทำงานที่มีผลต่อครอบครัวและสังคม

๘๐

๘๔

• สารประวัติศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘

เรียนรู้เรื่องวัน เวลา

๘๗

๑. วัน เวลาตามปฏิทิน
๒. การแบ่งช่วงเวลาในหนึ่งวัน
๓. ประวัติความเป็นมาของตนเองและครอบครัว

๘๘

๙๒

๙๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙

การดำเนินชีวิตกับการเปลี่ยนแปลง

๙๙

๑. สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา
๒. เหตุการณ์สำคัญในครอบครัว

๑๐๐

๑๐๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๐

ชาติไทยของเรา

๑๐๙

๑. สัญลักษณ์ของชาติไทย
๒. แหล่งวัฒนธรรมในชุมชน
๓. สิ่งที่เป็นความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

๑๑๐

๑๑๓

๑๑๖

• สารภูมิศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๑ สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

๑๒๑

๑. ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว
๒. การใช้แผนผังแสดงตำแหน่งสิ่งต่าง ๆ ในห้องเรียน
๓. การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศในรอบวัน

๑๒๒

๑๒๗

๑๒๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๒ มนุษย์กับสภาพแวดล้อม

๑๓๕

๑. รู้จักสิ่งแวดล้อม
๒. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์
๓. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา
๔. การจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมที่บ้านและโรงเรียน

๑๓๖

๑๓๙

๑๔๓

๑๔๖

บรรณานุกรม

๑๔๙

พระพุทธ

สำหรับครูและผู้ปกครอง

▶ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

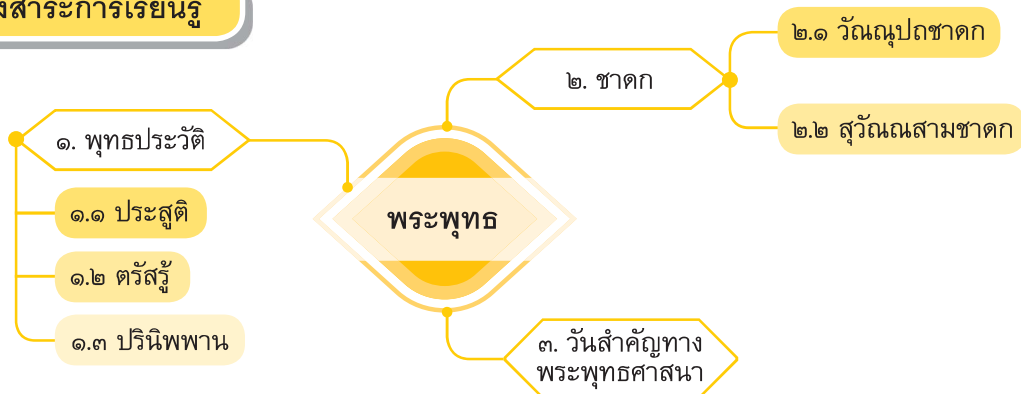
๑. บอกพุทธประวัติหรือประวัติของศาสนาที่ตนนับถือโดยสังเขป (มฐ. ส ๑.๑ ป.๑/๑)
๒. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด (มฐ. ส ๑.๑ ป.๑/๒)
๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้อย่างถูกต้อง (มฐ. ส ๑.๒ ป.๑/๓)

▶สาระสำคัญ

การศึกษาพุทธประวัติ ผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา รวมทั้งการศึกษาเรื่องชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ จะทำให้เกิดความศรัทธาและได้ข้อคิดที่ดีนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และเมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวพุทธที่ดีควรเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพื่อระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า

▶ แผนผังสาระการเรียนรู้

๑.

พุทธประวัติ

พุทธประวัติ หมายถึง ประวัติของพระพุทธเจ้า ศาสดาของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญ เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ดังนี้

๑.๑ ประสูติ

พระพุทธเจ้ามีพระนามเดิมว่า **สิทธัตถะ** ประสูติ (เกิด) เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อน พุทธศักราช ๘๐ ปี (ก่อนหน้าปี พ.ศ.) ณ ลุมพินีวัน ปัจจุบันอยู่ในประเทศเนปาล

คำถามสำคัญ

เราได้รับความรู้จากการ ศึกษาพุทธประวัติอย่างไร

- เจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ต้นสาละ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

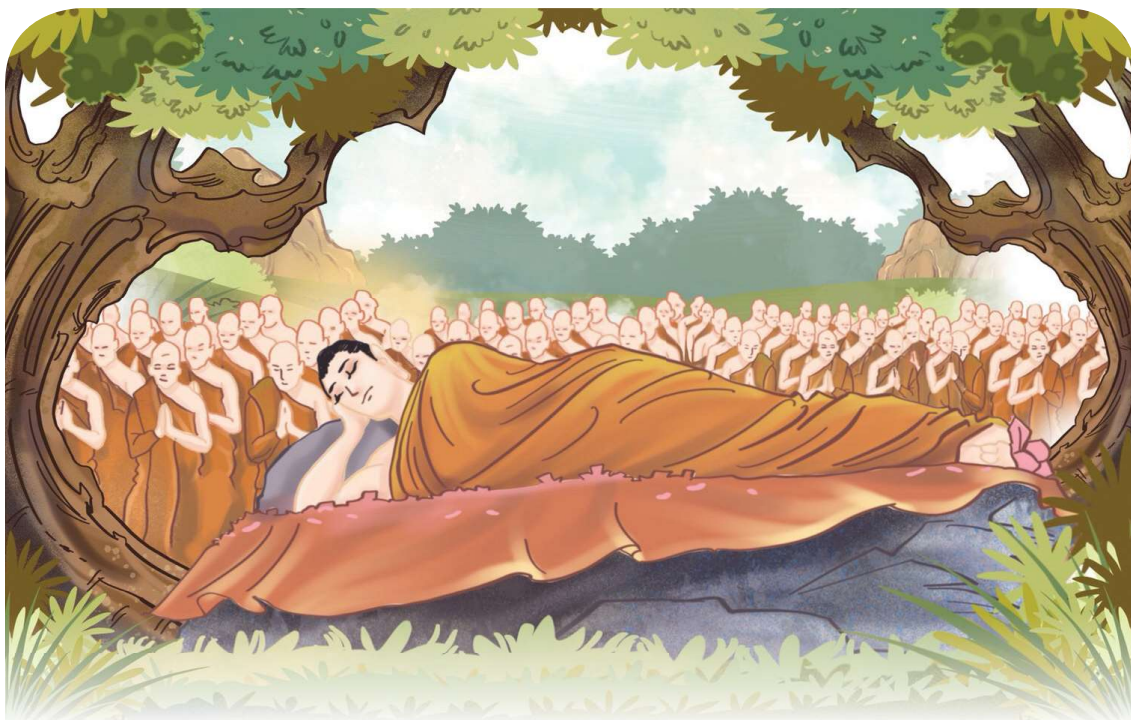
เจ้าชายลิทัตตะเป็นพระราชโอรสของ**พระเจ้าสุทโธทนะ**กับ**พระนางสิริมหามายา** ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ ปัจจุบันอยู่ในประเทศอินเดีย เมื่อเจ้าชายลิทัตตะประสูติได้ ๗ วัน พระราชมารดาลิ้นพระชนม์ (ตาย) พระองค์ได้รับการเลี้ยงดูจากพระนางมหาปชาบดีโคตมี ผู้เป็นน้องสาวของพระราชมารดา เมื่อพระองค์มีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา ได้อภิเษกสมรสกับพระนางยโสธรา (พิมพา) มีโอรส ๑ องค์ พระนามว่า **ราहुล** แปลว่า บ่วง

๑.๒ ตรัสรู้

เมื่อเจ้าชายลิทัตตะมีพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา พระองค์ทรงเบื่อหน่ายในความไม่ยั่งยืนของชีวิต พระองค์จึงตัดสินใจออกผนวช (บวช) และทรงบำเพ็ญเพียรด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น กัดฟัน กลืนลมหายใจ อดอาหารที่เรียกว่า **บำเพ็ญทุกรกิริยา** (อ่านว่า ทุก-กะ-ระ-กิ-ริ-ยา) แต่ก็ไม่สามารถค้นพบหนทางในการดับทุกข์ที่แท้จริงได้ พระองค์จึงเปลี่ยนมาทรงบำเพ็ญเพียรด้วยการนั่งสมาธิจนกระทั่งทรงค้นพบหลักธรรมที่เป็นแนวทางของการดับทุกข์ **ตรัสรู้** เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ได้ต้นพระศรีมหาโพธิ์เมื่อพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา

- พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

- พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานใต้ต้นสาละคู่ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

๑.๓ ปรีนิพพาน

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้นำหลักธรรมที่ทรงค้นพบมาเผยแผ่ให้กับประชาชนทั่วไปเป็นเวลานานถึง ๔๕ ปี ภายหลังพระองค์จึงได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน (ตาย) ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ที่ใต้ต้นสาละ เมืองกุสินารา ประเทศอินเดีย รวมพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนร่วมกันสืบค้นภาพเกี่ยวกับการประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า โดยเลือกภาพที่สนใจ จากนั้นเขียนสรุปเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ผลัดกันออกมานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปความรู้ร่วมกัน

๒.

ชาตก

ชาตก คือ เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ ซึ่งพระองค์ทรงใช้สั่งสอนพระสาวกและประชาชน เพื่อเป็นข้อคิดในการปฏิบัติตน

คำถามสำคัญ

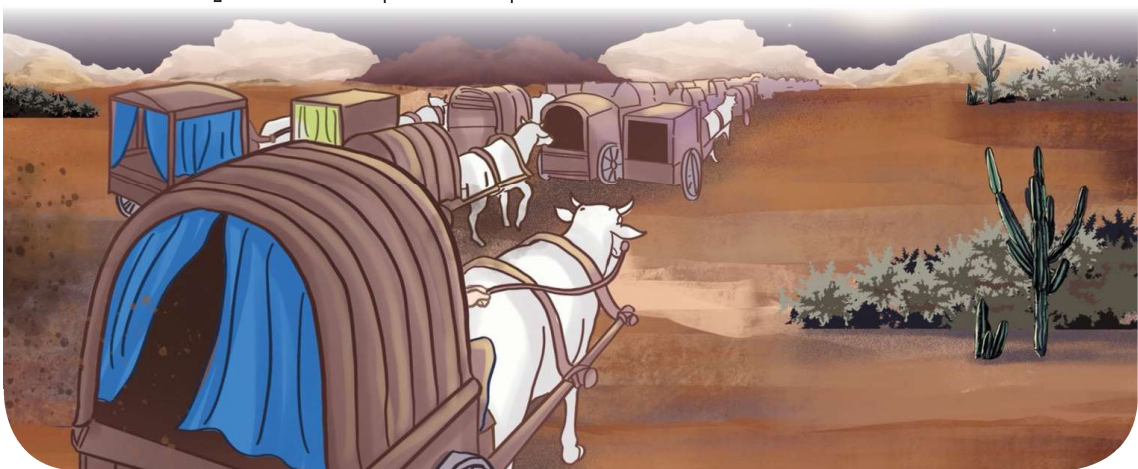
เราสามารถนำข้อคิดเรื่อง
วัณณุปชาตกและสุวัณณสาม
ชาตกไปใช้ได้อย่างไร

๒.๑ วัณณุปชาตก

เมื่อครั้งอดีตชาติ พระพุทธเจ้าเกิดเป็นนายกองเกวียน ได้รับรทุกสินค้าด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม ไปค้าขายยังต่างเมืองซึ่งมีระยะทางไกล และต้องเดินทางทะเลทรายที่ร้อนจัด ไม่สามารถเดินทางข้ามทะเลทรายในตอนกลางวันได้ ทำให้ต้องหยุดพักและเดินทางในเวลากลางคืน

เมื่อนายกองเกวียนเดินทางมาใกล้จุดหมายปลายทาง ซึ่งเหลือระยะทางเพียง ๑ วัน จึงจะพ้นเขตทะเลทรายและเข้าสู่เขตเมือง นายกองเกวียนจึงให้หยุดพัก ทุกคนในกองเกวียนได้ดื่มน้ำและกินอาหารจนหมดเพราะคิดว่าวันรุ่งขึ้นคงถึงจุดหมาย

เมื่อได้เวลาเดินทาง ตันหนหรือผู้นำทางก็ขับเกวียนออกนำหน้า เช่นเคย เกวียนทุกเล่มก็ขับตาม ๆ กันไป ค็นนั้นตันหนได้เผลอหลับไปด้วยความอ่อนเพลีย ทำให้กองเกวียนทั้งหมดหลงทางเดินทางวนกลับมาอยู่ที่เดิมจนรุ่งเช้า ทุกคนต่างหมดเรี่ยวแรงและกระหายน้ำ

- ขบวนกองเกวียนของนายกองเกวียนเดินทางไปขายสินค้ายังต่างเมือง

เนื่องจากน้ำและอาหารที่เตรียมไว้หมดพอดี ต่างพากันท้อแท้ นายกองเกวียนเห็นดังนั้น จึงคิดว่าถ้าตนเองละความเพียรอีกคน ทั้งหมดคงถึงแก่ความตายแน่นอน

นายกองเกวียนจึงออกสำรวจบริเวณที่ปักโดยรอบ จนพบห้วยแพรก กอหนึ่งที่ยอดงามเขียวสด จึงนึกคิดว่าบริเวณกอห้วยแพรกจะต้องมีน้ำอยู่ข้างล่างแน่นอน จึงได้ให้บริวารช่วยกันขุดหาน้ำที่อยู่บริเวณพื้นทรายใต้กอห้วยแพรกนี้ เมื่อขุดลงไปจนลึกแล้วกลับพบแต่แผ่นหิน บริวารทั้งหลายจึงเลิกขุดเพราะสิ้นหวังและหมดความพยายาม

แต่นายกองเกวียนไม่หมดความพยายาม เขาลงไปยืนที่แผ่นหิน แล้วก็ลงเอาหูแนบกับพื้นหิน เพื่อพยายามฟังเสียงน้ำอย่างตั้งใจ ก็ได้ยินเสียงน้ำไหลอยู่ข้างล่าง จึงขึ้นมาบอกบริวารคนสนิทว่า “จงอย่าละความพยายามให้นำก้อนเหล็กนี้ไปทุบแผ่นหินให้แตก ไม่เช่นนั้นพวกเราอาจต้องเสียชีวิตแน่ ๆ”

เมื่อบริวารคนสนิทออกแรงเพียงไม่กี่ครั้ง แผ่นหินก็แตกและมีน้ำพุ่งขึ้นมา เป็นน้ำพุขนาดใหญ่ ชาวกองเกวียนต่างดีใจที่มีน้ำดื่ม เมื่อทุกคนมีเรี่ยวแรง นายกองเกวียนจึงพากองเกวียนออกเดินทางต่อจนถึงจุดหมาย

- ชาวกองเกวียนเอาก้อนเหล็กทุบหินจนได้น้ำดื่ม ทำให้รอดพ้นจากความตายเพราะความเพียร

ข้อคิดที่ได้จากชาดกเรื่องนี้

คือ บุคคลจะประสบความสำเร็จ
และรอดพ้นจากความทุกข์ต่าง ๆ
ได้ก็เพราะความเพียรพยายาม

